

УДК 377:61:174

Тетяна Закусилова

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДНИКА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У зв'язку зі змінами в галузі медицини в Україні в сучасних умовах ринкової економіки, враховуючи фактори людської діяльності та навколишнього середовища, що негативно впливають на здоров'я людини, актуалізується проблема якісної підготовки майбутніх медичних працівників, у тому числі фахівців сестринської справи. Від рівня професіоналізму сучасних медичних сестер суттєво залежить ефективність, успішність і результативність професійної їхньої діяльності у сфері медицини.

Професійна культура є невід'ємним складником професіоналізму майбутнього медичного працівника, показником його моральної та громадянської зрілості, своєрідним індикатором особистісних і професійних цінностей. Нині зростають вимоги до якості підготовки майбутніх медичних сестер, що зумовлює необхідність пошуку нових шляхів формування у них основ професіоналізму в процесі фахової підготовки.

Актуальність теми підкреслюється наявністю низки суперечностей: між суспільним очікуванням на висококваліфікованих, компетентних, толерантних медсестер і відсутністю розроблених педагогічних технологій формування основ професіоналізму майбутніх фахівців сестринської справи; між деонтологічними вимогами до професійної діяльності медичних сестер і недостатньою спрямованістю професійної підготовки на формування деонтологічних цінностей як складника професіоналізму медичної сестри; між особистісною усвідомленістю майбутніх медичних сестер необхідності перманентного професійного самовдосконалення і підвищення професіоналізму та недостатньою розробленістю у площині педагогічних досліджень заходів активізації цих процесів.

Теоретична значущість і недостатня розробленість цієї проблеми визначили тему статті, а її метою стало висвітлення наукових підходів до тлумачення понять «професіоналізм», «професійна культура»; розкриття філософських, психолого-педагогічних поглядів на проблему формування професійної культури студентів медичного коледжу.

Ідея формування професійної культури як складника професіоналізму майбутніх медичних сестер ґрунтуються на: положеннях Націо-

нальної доктрини розвитку освіти (2002 р.), «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.» (2012 р.); на принципі гуманізації професійної підготовки фахівця (І. Бех, В. Кремень, О. Пехота, Е. Помиткін, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, А. Сущенко та ін.); на провідних концептуальних позиціях теоретико-методичних засад професійної освіти (А. Маркова, Н. Ничкало, О. Новіков, Т. Сущенко, А. Субетто, Ю. Татур та ін.); на концепціях досліджень різних аспектів професійної підготовки майбутніх медичних працівників, зокрема медсестер (В. Аверін, А. Агаркова, В. Бабаліч, О. Беляєва, І. Борискова, Л. Дудікова, І. Кахно, А. Кемпбел, Ю. Колісник-Гуменюк, Н. Кудрява, О. Кузьміна, Л. Крупенькіна, М. Лісовий, П. Мазур, Л. Переймибіда, Л. Пшеничних, З. Шарлович, Л. Шульгіна, Ю. Ющенко та ін.).

Професіоналізм визначається як «сукупність знань, навичок поведінки та дій, що свідчать про професійну підготовку, навченість, придатність людини до виконання професійних функцій; сформована в процесі навчання та практичної діяльності готовність до компетентного виконання функціональних обов'язків, які оплачуються; рівень майстерності у професійній діяльності, що відповідає рівню складності роботи» [4, с. 742]; як «висока підготовленість до виконання завдань професійної діяльності» [9, с. 638].

Як зазначає Є. Климов, професіоналізм необхідно розглядати не просто як якийсь високий рівень знань, умінь і результатів людини в певній сфері діяльності, а як певну системну організацію свідомості, психіки людини [7].

Представники акмеологічної школи (А. Деркач, О. Зазикін, В. Сластьонін) тлумачать професіоналізм як інтегровану якість, що складається з діяльнісного й особистісного аспектів. Професіоналізм діяльності – це якісна характеристика суб'єкта праці, яка позначає високу професійну кваліфікацію та компетентність, наявність різноманітних навичок і вмінь, володіння сучасними алгоритмами та способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати діяльність із високою та стабільною продуктивністю.

З погляду психологів В. Горчакової, Ф. Ісмагілової, А. Маркової, професіоналізм розглядається як велика сукупність елементів, що відображають високу продуктивність професійної діяльності, а професіонал («носій» професіоналізму) – як багаторівнева система, що має не лише зовнішні функції, але і складні різноманітні внутрішні, зокрема психічні, функції.

С. Дружилов розцінює професіоналізм як особливу властивість людей систематично, ефективно і надійно виконувати складну діяльність у найрізноманітніших умовах, як інтегральну характеристику людини-професіонала (як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності й індивідуальності), що виявляється в діяльності та спілкуванні. Професіоналізм людини, на думку вченого, – це не лише досягнення нею високих виробничих показників, але й особливості її професійної мотивації, система прагнень, ціннісних орієнтацій, сенсу праці для самої людини. Як стверджує науковець, у понятті «професіоналізм» відображається такий ступінь оволодіння людиною психологічною структурою професійної діяльності, яка відповідає існуючим у суспільстві стандартам і об'єктивним вимогам [3].

У статті 4 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» окреслено основні принципи охорони здоров'я: гуманістична спрямованість, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей тощо. Професійна підготовка студентів медичного коледжу повинна спрямовуватися на формування не лише медичної компетентності, а й професійної культури майбутніх медичних працівників.

Учені розглядають особистісну культуру як багатогранне утворення. Так, О. Лосєв акцентує увагу на таких її компонентах, як самосвідомість та інтелігенція, котрі передбачають одухотвореність, самопізнання, живу душу, що дихає свідомістю, розумом, внутрішньою красою [8, с. 63].

Визначальною рисою професійної діяльності медичного працівника, як зазначає М. Касевич, є чуйність до пацієнта – щире намагання полегшити його страждання, втішити і підбадьорити при погіршенні самопочуття або в разі тяжкого перебігу захворювання [6, с. 114].

Професійна культура визначається як: спосіб творчої самореалізації особистості в різноманітних видах діяльності та спілкування, який спрямовано на засвоєння, передачу і створення цінностей і технологій [5, с. 23-24]; сукупність історично сформованих принципів, норм, правил і методів, які регулюють професійну діяльність людини [4]; особистісне утворення, діалектична, інтегрована єдність цінностей, між якими існують певні зв'язки, які формуються, реалізуються й удосконалюються в різноманітних видах професійної діяльності та спілкування, визначаючи характер і рівень останніх [2, с. 8]; система професійних цінностей, професійних норм і традицій (діяльнісна характеристика) та як результат професійної соціалізації й ідентифікації особистості (психологічна характеристика) [3, с. 5].

Одним із важливих аспектів формування професійної культури майбутніх медичних сестер є розвиток у них культури спілкування, на що націлене викладання ділової української мови (за професійним спрямуванням). Головне завдання дисципліни – виховання гуманної особистості з високою мовною культурою, милосердного і професійно освіченого майбутнього фахівця-медика. Проблема функціонування української мови в медичній сфері включає три аспекти: професійно-прикладний, національно-культурний і морально-патріотичний. Саме професійно-прикладний аспект реалізується у процесі спілкування з пацієнтами.

Майбутня медична сестра повинна говорити зрозуміло, переконливо, викликаючи довіру в пацієнтів. Оволодіння мистецтвом слова для майбутнього медика – це передумова успішного впливу на хворих, могутній засіб профілактики і лікування багатьох захворювань, пропаганди здорового способу життя. Функціонування національної мови в медичній галузі забезпечує повноту мовно-професійного спілкування медичних працівників. Любов і повага до рідної мови є ознакою моральності, вихованості, інтелігентності, сприяє вихованню громадянських почуттів, відповідальності перед пацієнтом і суспільством, посилення прагнення до самовдосконалення.

Ключовим моментом у підвищенні якості формування професійної культури майбутніх медичних сестер під час вивчення гуманітарних дисциплін у медичному коледжі є готовність викладачів до постійного самовдосконалення, підвищення рівня фахової культури, опанування та реалізації нових методів і прийомів навчально-виховної діяльності.

Важливим чинником, що впливає на формування професійної культури майбутніх медичних сестер у процесі фахової освіти, є позааудиторна пізнавально-самостійна робота, що допомагає розвивати у студентів ділову активність, почуття відповідальності, вміння працювати й орієнтуватися в ситуації, швидко, відповідально та професійно приймати рішення, сприяє поповненню знань і вдосконаленню професійних умінь і навичок.

Основа професійної культури – гуманістичне спрямування особистості [1, с. 9-10], що передбачає добровільність, власну ініціативу і творчість у виконанні відповідних навчально-пізнавальних дій, прагнення до саморегуляції своїх професійних знань, а також спрямованість викладачів медичного коледжу на виявлення у студентів стійкого інтересу до формування складників професіоналізму медичної сестри.

Формування професійної культури майбутнього медичного працівника – це складний багатоаспектний процес формування світоглядних і

спеціальних знань, якостей, умінь, навичок, відчуттів, моральних принципів, норм поведінки, ціннісних орієнтацій особистості, які виявляються в її професійній діяльності та забезпечують її вищу ефективність.

Отже, формування професійної культури як складника професіоналізму майбутніх медичних сестер нині є однією з актуальних проблем професійної підготовки фахівців сестринської справи, оскільки сучасний рівень суспільного розвитку, наростання загрози екологічної небезпеки, а відтак і нагальна необхідність посилення якості охорони здоров'я громадян України вимагають від медичних працівників справжнього професіоналізму, відповідального підходу до вирішення професійних завдань і виконання соціальних ролей.

Посилання:

1. Андрійчук, О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. Я. Андрійчук. — К., 2003. — 19 с.
2. Гриньова, В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В. М. Гриньова. — К., 2001. — 31 с.
3. Дружилов, С. А. Психологические проблемы формирования профессионализма и профессиональной культуры специалиста / С. А. Дружилов. — Новокузнецк : ИПК, 2000. — 280 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
5. Исаев, И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И. Ф. Исаев. — М. : Академия, 2002. — 208 с.
6. Касевич, М. Н. Медсестринська етика і деонтологія : підручник / М. Н. Касевич. — К. : Медицина, 2009. — 200 с.
7. Климов, Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. — М. ; Воронеж, 1996. — 400 с.
8. Лосев, А. Ф. Философия. Мифология. Культура / А. Ф. Лосев. — М. : Политиздат, 1991. — 525 с.
9. Современный словарь по педагогике / Сост. Е. С. Ранацевич. — Минск : Современное слово, 2001. — 928 с.

References (transliterated and translated):

1. Andriychuk, O. Ya. Vykhovannia humannosti u studentiv medychnoho koledzhu v protsesi fakhovoyi pidhotovky: avtoref. dys. ... cand. ped. nauk (The upbringing of humanity among medical college students while training : Synopsis of Ph. D. thesis in Pedagogy). Kyiv, 2003, 19 p.
2. Hrynova, V. M. Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnoho vchytelia (teoretychnyi ta metodychnyi aspekt) : avtoref. dys. ... cand. ped. nauk (Formation of

- future teacher's pedagogical culture (theoretical and methodological aspect : Synopsis of Ph. D. thesis in Pedagogy). Kyiv, 2001, 31 p.
3. *Druzhilov, S. A.* Psihologicheskie problemy formirovaniya professionalizma i professionalnoi kul'tury spetsialista (Psychological problems of forming professionalism and professional culture of a specialist). Novokuznetsk, 2000, 280 p.
 4. Entsiklopediya osvity (Encyclopedia of education). Kiev, 2008, 1040 p.
 5. *Isaev, I. F.* Professional'no-pedagogicheskaya kul'tura prepodavatel'ia : ucheb. posob. dlia stud. vuzov (Professional pedagogical culture of a teacher : Tutorial for higher school students). Moscow, 2002, 208 p.
 6. *Kasevych, M. N.* Medsestrynska etyka i deontolohiya : pidruchnyk (Nursing ethics and deontology : Manual). Kyiv, 2009, 200 p.
 7. *Klimov, E. A.* Psikhologiya professionala (Professional psychology). Moscow, 1996, 400 p.
 8. *Losev, A. F.* Filosofiia. Mifologiya. Kul'tura (Philosophy. Mythology. Culture). Moscow, 1991, 525 p.
 9. Sovremennyi slovar' po pedagogike / Sost. *E. S. Rapatsevich* (Modern dictionary on Pedagogics / Compiler : *E. S. Rapatsevich*). Minsk, 2001, 928 p.

Стаття надійшла до редакції 14.06.16

Т. Закусилова

Теоретичні засади формування у майбутніх медичних сестер професійної культури як складника професіоналізму

У статті висвітлено наукові підходи до тлумачення понять «професіоналізм», «професійна культура»; розкрито філософські, психолого-педагогічні погляди на проблему формування професійної культури студентів медичного коледжу. Підкреслено, що професійна культура медичних сестер є складником їхнього професіоналізму, тому фахова підготовка студентів повинна спрямовуватися на формування у них не лише медичної компетентності, а й професійної культури. Акцентовано на значенні розвитку в майбутніх фахівців сестринської справи культури спілкування як одного з важливих аспектів формування професійної культури, на що націлене викладання ділової української мови (за професійним спрямуванням). Зазначено, що ключовим моментом у підвищенні якості формування професійної культури майбутніх медичних сестер під час вивчення гуманітарних дисциплін у медичному коледжі є готовність викладачів до постійного самовдосконалення, підвищення рівня фахової культури, опанування та реалізація нових методів і прийомів навчальної діяльності.

Ключові слова: майбутня медична сестра, професійна культура, професіоналізм, сестринська справа, фахова освіта, формування.

T. Zakusilova

**Theoretical Bases of Formation of Future Nurses'
Professional Culture as a Component of Professionalism**

The article deals with scientific approaches to the interpretation of the concepts «professionalism», «professional culture»; and the philosophical, psychological and pedagogical views on the problem of medical college students' professional culture formation. The author emphasizes that the nurses' professional culture is a component of their professionalism; thereby students' professional training should be aimed at the formation of their medical competence as well as professional culture. The article is focused on the importance of the development of future nursing professionals' communication culture as one of the important aspects of professional culture formation; thereby teaching business Ukrainian language (for professional purposes) is of vitally importance. The key point in improving the quality of future nurses' professional culture formation while studying Humanities at the medical college is the willingness of teachers to constant self-improvement, their professional culture improvement, the development and implementation of new methods and techniques of educational activities.

Key words: future nurse, professional culture, professionalism, nursing, professional education, formation.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. А. Руденко